

Filipčičevi Problemi: Omnibus domišljije

Aljaž Kovač

foto: Jože Suhadolnik

In memoriam:

Tullio Pinelli (24. junij 1908-7. marec 2009)

Bil je topel, a vlažen večer, tak v iztekajočem se poletju, no, lahko da je bilo že babje poletje, ne spomnim se dobro, ko sem šel mimo Žmauca, pa slišim: »Lejga, Ruffin! David!« Nekaj mi je pravilo, naj se ne obrnem, ampak točno to sem storil: tam sedita Jacques Brel in Emil Filipčič-File. Za drugo mizo, njima za hrbtom pa Flaiano, Fellini in Guido Anselmi. Vsi trije so se sklanjali nad šop papirjev. Stopil sem tja, kaj sem pa mogel.

»Zalivama Brela,« je rekel File, »postal je urednik.«

»O,« sem rekel in Brelu udaril v roko, »kapo dol.«

»Daj jo torej in prisedi,« je rekel Brel.

Lepa beseda lepo mesto najde. Z očmi sem hotel nakazat Brelu, da za njim sedijo tri korifeje italijanskega filma, ampak zaman.

Rekel mi je, z baročnim nasmehom: »Posluš, David, File je napisal knjigo. Problemi je naslov. Ja, vem, ampak saj ma pravico, da izbere svoj naslov, a ne. Skratka, rad bi, da mi jo recenziraš.« Fileta je postalo kar malo sram, po naravi je bil srmežljiv.

»Ampak jaz sem glasbenik, Žak, kaj jaz vem o kakšnih problemih.«

File se je začel režat kot hijena, Brel pa je ostal resen.

»Ne zapusti me, David,« je nadaljeval Brel. »Temu rečemo interdisciplinarnost. Tudi jaz sem se ukvarjal z glasbo, pa me pogledaj zdaj.« File je dostojanstveno prikimal. »In tudi File se je ukvarjal z milijon rečmi, vsi vemo, da je bil tri leta njegov poklic puščavništvo, prej pa je delal kot trgovski vajenec. Pa je vseeno lahko napisal Probleme.«

»No, prav,« sem zavzdihnil, malo tudi iz nečimrnosti, »Dajta mi en list.«

»Haha, to!« je zavpil File, da se je miza stresla.

Brel je začel brskat po žepih, ker pa ni našel niti najmanjšega koščka papirja, se je obrnil k mizi za njim: »Gospodje, oprostite, da motim – imate morda list ali listič papirja?« Fellini ga je nonšalantno potegnil iz notranjega žepa svojega črnega

plašča, Flaiano in Marcello pa sta nekaj vneto premlevala.

»Hvala,« je rekel Brel.

»No, pa dajmo,« sem rekel. »Najprej rabimo utemeljitev. Zakaj ta članek?«

»Eh, to je preprosto,« je začel Brel, takrat pa ga je nekdo potrepil po ramenu. Bil je Eco.

»O, Eco,« je rekel Brel. »Kaj je tebe prineslo? Prisedi, prav nam boš prišel.«

Eco je sedel in si prižgal puritosa. »Za kaj pa,« je vprašal.

»Rabimo razloge, zakaj bi v reviji o filmu govorili o Filetovih Problemih.«

»O, seznam,« je rekel Eco. »Ni lepšega kot seznam. Zdal bom v Louvru odprl sklop razstav o seznamu. Rad vam pomagam. Pa začnimo.«

Filipčičevi Problemi so v mnogočem – v svojem ustroju – podobni Fellinijevi mojstrovini 8 in 1/2,

Bliža se 25-letnica filma Butnskala režiserja Francija Slaka, posnetega po znameniti radijski igri istega imena, ki jo je napisal in v njej več vlog odigral sam File, pozneje pa je bil še zvezda tega odličnega Slakovega filma – vemo, da Problemi govorijo tudi o tem.

Tako Problemi kot 8 in 1/2 sta karneval življenja, slavljenje domišljije, cirkus IN – ali ni Kundera nekoč, ko je razmišljal o Felliniju, pomislil, da: za razliko od ostalih velikih umetnikov, ki jih popolnoma razumemo šele po smrti, Fellinija po smrti razumemo ČEDALJE MANJ; njegova zvrst filma ne najde več mesta v današnjem svetu kiča in množičnih medijev in pri človeku, ki je izgubil svojo sposobnost razmišljanja, sanjarjenja, dvomljenja in počasnega raziskovanja, predvsem pa, ki si več ne pusti biti presenečen – torej moramo danes o njem govoriti ČIM VEČ, isto pa bi lahko rekli tudi za Filipčiča.

To bo kol v srce tistim zadrtežem, ki bodo rekli, eh eno je ludizem, drugo simbolizem, tretje absurd, četrto Dobri

absurd, kot peto pa je treba vedet, da sta literatura in film dve različni stvari in da je Fellini rohnol proti filmskim adaptacijam književnih del in da tudi njegov *Satirikon* in *Casanova* nimata nič skupnega z literaturo – takrat pa se je Fellini obrnil k nam in se opravičil: »Gospodje, žal mi je, a nehoti sem preslišal vaš pogovor. Nalepke sodijo na prtljago, ne v umetnost. Pa še to: jaz sem si med snemanjem 8 in ½ na kamero nalepil listek »Ne pozabi, da je to komedija«, File pa si je med pisanjem Problemov na svoj Olympia-Monica gotovo prilepil »Ne pozabi, da je to resen roman«. Sicer pa lahko kar njega vprašate.«

Vsi smo pogledali proti Filetu, ampak nikjer ga ni bilo – očitno je že nevedmdaj prej odšel za šank.

Brel pa je vzkliknil: »Ja, od kdaj pa ti tu, Federil?«

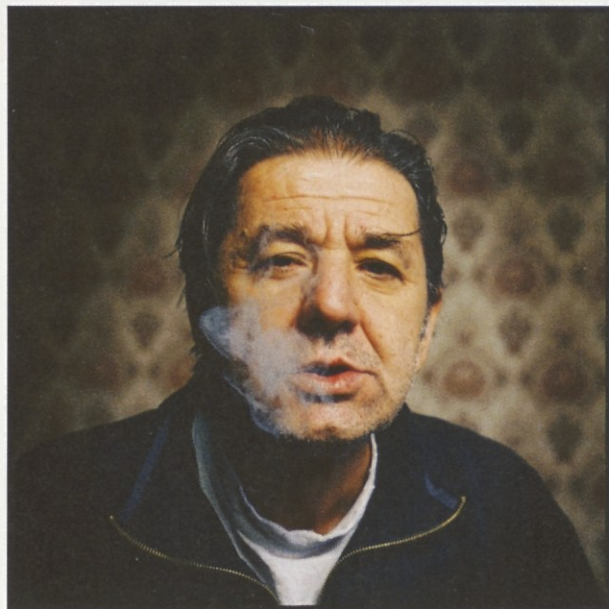
»O, servus, Žak, a ti veš, kaj si zdaj naredil? Spomnil si me na Anno Magnani. V mojem Rimu mi tako reče, reče mi: 'Daj Federi, pojdi spat!' Leto pozneje je umrla, to je bila njena zadnja vloga.«

Vsi smo sklonili glave v poklon. Po minuti tišine je Eco zajel sapo in se zbral:

Mar Filipčič v *Problemih* ne govori nonstop o filmu, ali ne našteva raznoraznih filmskih prizorov, igralcev, ali nima tam notri celo podrobnega opisa genialnega Siodmakovega nemega filma *Ljudje v nedeljo* (Menschen am Sonntag, 1930), ali ne uporablja tehnike montažnega reza!? Pa poglejmo, kdo in kaj še vse nastopi v tem cirkusu: Kirk Douglas, Woody Allen, Marlon Brando, Cirkus Montyja Pythona, Rašomon, Richard Harris, Laurence Olivier, André Bourvil (pri tem je Brel zaploskal), Visoka napetost, Kurosawa, Sandokan, Barbara Stanwyck, Sarah Miles, Mel Brooks, Harrison Ford, Warren Beatty, Ingrid Bergman, Alain Delon (spet aplavz), Al Pacino, Butnskala in akterji, Don Kihot in Sančo Pansa, De Sica, Yul Brynner, Perry Mason,

»OK, Eco, zdej pa že najedaš,« je Umberta prekinil Gilliam, ki je medtem prisedel s Filetom.

»Za šankom sva se srečala,« je pojasnil File.

Gilliam pa je nadaljeval: »Saj je logično, da te nekaj potegne vase, zato jaz zase pravim, da nisem auteur, ampak fliteur. Sta Fellini in Filipčič kaj drugačna? Sta?«

»Terry, ti si zame itak bolj Jezus Kristus kot filmar, zdi se mi, da ti tisto prezbitijanstvo nikoli ni šlo čist ven iz sistema, ane, to so pač korenine, zemlja, iz katere si zrasedu,« je rekel File, zdaj že pošteno nacejen, »ampak maš prav: lej, jaz sem študiru režijo, si lahk misliš, pol sem pa itak igral povsod in vsegaboga, celo Hitlerja, ne sam kralja (Ervina Kralja, op. a.), tko da jst Fellinija razumem, sam me pa res zanima, kaj se tale Guido pa Flaiano tok šopirta, kaj vaju muči, fanta!?«

Fellini je hitro vskočil, da ne bi prišlo do kakšnih scen in pojasnil, da pišejo scenarij za film, Guido, torej Marcello, je njegov alter-ego, čeprav ga on ne rabi, Flaiano pa je tu, ker je Pinelli žal preminil, pri čemer se mu je utrnila solza. »No, ampak scenarij moramo dokončat, ker jutri začnemo, nimamo pa še konca. Imamo sicer fabulo, vendar pa nam osnovne premise niso jasne.«

»Ja, pa nam povej, za kaj gre,« je rekel File in Fellini je rad ustregel, pa povedal zaplet 8 in ½.

»Zdaj pa te rabim nekaj vprašat, File,« je rekel Fellini, »kot praviš neke v *Problemih*, 'rad bi sedel na dveh stoli hkrati'; tudi jaz hočem vse vplest, rad bi bil intelektualec, zgodovinska osebnost in pogan, ampak zanima me, kako naj to spravim v nekakšno obliko.«

File je odpil dolg požirek, malo premišljeval in rekel: »Ko sem šel v Grčijo, sem slišal EGÓ!«

Brel pa ga je popravil: »Ehó, H – H!«

»Pa dobro, možda si ti napredniji, a imam i loše uši, ampak lej, tko sem slišal: EGÓ! In tle je tvoj problem, Fellini, ti zdaj hočeš reč takole: 'EGÓ!', po starogrško, prostrano morje in širne planjave, cviliš pa kot en cuček 'égo, égo', a razumeš, kaj hočem povedat?«

Takrat pa je Fellini poskočil, kot bi ga nekdo nekam pičil.

»Eureka! Mamo ga! Flaiano, pišeš?«

»Pišem,« je pokimal in s svinčnikom skoraj zakuril papir. Ko je dokončal, je Fellini vzel stvar v roke, prebral in se lopnil po koljenih.

»Marcello, daj, daj, odigraj nam ga, mamo ga!«

Flaiano in Fellini sta se premaknila za našo mizo, Guido pa je obsedel sam in si začel z roko česat lase (Fellini pa je zašepetal: »Predstavljajte si, da sedi v avtu na parkirišču ogromnega praznega cirkusa!«), pri tem pa je z žametnim glasom recitiral: »Kaj je ta nenadni preblisk sreče, ki mi daje novo življenje? ... Zdaj me ni strah povedati resnice, tistega, česar ne vem, tistega, kar iščem ... Življenje je zabava, živimo ga skupaj, ničesar drugega ne morem reči, ne vam ne drugim.«

Marcello je zvenel tako milo, a hkrati ostro, da smo za trenutek vsi ostali brez besed. Potem pa je Brel previdno rekel: »Vidite, popolnoma ničesar nimamo za povedat, ampak vseeno hočemo to povedat.«

»Zapiši to,« je rekel Fellini Flaianu.

Potem se je Brel obrnil k meni: »Torej bo šlo?«

Vsi so me podprli: »Ja, saj bo, kar vse naj vključi, saj noče, da bi kaj ali kdo ostal zunaj, in pa, kako si že ti končal svoje Probleme, File? – 'Bravo, nekaj je naredil. Nekaj je naredil!«

Ampak jaz še vedno nisem bil prepričan. »Pa bo to res šlo v Ekran?«

Brel pa je rekel: »Daj no, pomiri se, kaj je rekel Bazin, zdi se mi, da je o tem pisal celo v Cahiers du cinéma, lahko pa da ne, ni važno, rekel je: 'Ekran je skrinjalnica, ki pokaže del dogodka.'«

»Ja,« sem pokimal, »to je pa res rekel.«

Komentar recenzije knjige Gledalec/bralec

Smisel takih knjig, kot je Gledalec/bralec je, da se solidni teksti, ki se v nekaj letih naberejo po različnih medijih zberejo na enem kupu in se ne pozabijo za zmeraj. Tega recenzent ni ugotovil (kakor tudi ne, da so bili nekateri članki objavljeni iz povsem sentimentalnih razlogov). Dodatna smisla izida te knjige v tem času sta bila sedanje porajanje nove filmske zakonodaje, ki bo usodno določala prihodnjo slovensko filmsko produkcijo in začetek delovanja Javne agencije za knjigo, ki je tudi letos začela usodno določati slovensko založništvo (česar recenzent tudi ni ugotovil, oziroma ni hotel ugotoviti).

Precej prepotentno je, da recenzent, hkrati pomočnik urednika revije, ki je skoraj 100 % državno financirana, očita nekaj uredniških nedoslednosti gverilski produkciji, iz katere je prišla knjiga, hkrati pa je bila prva številka novega Ekra na zelo slab izdelek (skoraj polizdelek) tako v uredniškem in lektorskem kot tudi tehničnem smislu (še tudi v zadnji številki denimo ne znajo pravilno pisati niti imen Pulitzerjevih nagajencev, po katerih snemajo oskarjevske filme).

Največji problem pa je, da se recenzent ne upa pro ali kontra postaviti proti nobeni ideji iz knjige, ampak pleteniči zgolj površinsko in distancirano. Edina točka, kjer je konkreten, je tam, kjer ga kot kaže nekaj prizadeva tudi osebno (ko polemizira z mojo trditvijo, da so tisti, ki pravijo, da se dobri filmi pri nas predvajajo zgolj na liffu, pač primitivni malomeščani). O vsem ostalem pa nima mnenja, oziroma ga noče zastopati.

Zato je to zgolj kritika zaradi kritike, kritika brez javno izpričanega lastnega mnenja, kritika na silo, podobno, kot je bila na silo nekorektna v prvi številki novega Ekra objavljena recenzija knjige-institucije Razumeti film, kjer je takratni recenzent, samo da bi nekaj kritiziral, očital, da v priporočenem nadaljnjem branju na koncu posameznih poglavij ni navedenih slovenskih izdaj podobnih knjig, kar pa zaradi pravil spoštovanja avtorskega dela seveda ni bilo mogoče narediti.

Ko sem poklical urednika Ekra in mu najavil, da bom napisal komentar, je bil navdušen, kot urednika me polemiziranje samo veselilo, je komentiral. Verjamem, da ga veseli, sploh »s tujim po koprivah«, a smisel take in tako financirane revije ni, da je kritična zgolj tam, kjer ji paše, ampak predvsem tam, kjer je potrebno. Nato sem navedel kakih petnajst aktualnih slovenskih filmskih tem, kjer lahko uredništvo razkaže ves svoj kritični aparat. Rekel je, da bo o njih razmislil. Upam, da mu jih uspe realizirati vsaj nekaj in da ne bo ostal ujet v objavljanje eskapističnih in iz tujih knjig ter virov prepisanih člankov, (kot je serija 50 naj ...) ter v benigno dobrikanje in odsotnost kritične drže tam, kjer mu to leži, kot je denimo prijazen in prav nič kritično angažirani intervju urednika z režiserjem v isti številki (ob njegovem že pred skoraj letom dni na televiziji videnem filmu, kar je omogočalo in skoraj zahtevalo temeljit kritični pretres), ki si ga je kot odgovorni urednik nedavno ravno sam izbral v svet revije.

Samo Rugelj